

ביאור יסוד ענין שמירת שבת קודש

משמים, אז בשבת קודש "יהיה להם קודש" - יתרומם עוד שישבות לגמרי מכל השתדלותו בעסק המלאכה מתוך הכרה באמיתת הידיעה שהכל מאת ה' ואין ההשתדלות מוסיף כלום, ויזכה להתקדש בקדושת השבת, אבל אם בששת ימי המעשה הוא סבור שהוא מעצמו מרבה את הונו על ידי פעולתו, אז אינו זוכה לקדושת השבת, שהלא יסוד ענין יום השבת הוא להיות עדות שהקב"ה בורא ומנהיג את העולם, ומי שאינו מאמין בזה אינו זוכה שישירה על נשמתו קדושת השבת.

וכבר אמר המגיד מקעלם זצ"ל, "העולם נוהג לומר בעזרת ה', אבל זה אינו נכון, שהקב"ה אינו 'עוזר' לנו לקיים את רצונינו ומעשינו, אלא אדרבה אנו עושים את רצונו, והוא נותן לנו אפשרות להוביל במעשינו את קיום רצונו, ולכן מן הראוי לומר ברצות ה'". ויש בעלי בתים העובדים שעות הרבה לפרנסתם, ואינם משאירים זמן כראוי לעבודת ה', ומדמים שבתוספת שעות אלו הם משיגים יותר פרנסה, אמנם שמעתי מפי הגה"ק רבי אלחנן ווסרמן זצוק"ל שהשתדלות מיותרת שאינה בגדר חובת ההשתדלות אינה עוזרת כלום לאדם, שכן אפילו אם יצליח להרוויח ממון על ידי השתדלותו המרובה, אבל האדם אינו יכול 'לחטוף' הנאות שלא נקצבו לו על ידי השתדלות מרובה, ולכן מביאים עליו מהשמים צער אחר וכמו צער גידול בנים או מחלות או קיצור ימים אצלו או אצל משפחתו, כדי שבצער הנוסף הזה, ישלם על ההנאה שחטף, ואז לא יהיה בידו הנאות נוספות ממה שלא נקצב לו. והקדוש בעל ה"חפץ חיים" זצ"ל ביאר הענין עפ"י משל לחבית מלאה מים שיש בה ברז אחד, ובא טפס אחד והציע עצה להתקין עוד ברז בחבית ואמר שעל יד זה יתווספו עוד הרבה מים, וכמובן שזה אינו אלא טפס, וכמובן לכל בר דעת שהמים שיש בחבית לא יתרבו על ידי הוספת ברז נוסף, ואמר הח"ח שהנמשל הוא להשתדלות בני אדם, שההשתדלות אינה אלא המקום שממנו מוציא האדם את השפע שכבר נגזר עליו מקודם מהקב"ה, ולכן לא יועיל שום השתדלות מרובה להוסיף על מה שכבר נגזר מהקב"ה, כי זה אינו אלא כמוסיף ברז ומקום מהיכן להוציא את השפע שקיבל מהקב"ה, אבל השפע עצמו לא יתרבה על ידי התרבות ההשתדלות.

שורש ביטול תורה נובע פעמים רבות מתוך עצלות

"והנשואם הביאו את אבני השוהם", (ל"ה כ"ז). ופירש"י "אמר ר' נתן מה ראו נשיאים להתנדב בחנוכת המזבח בתחילה, ובמלאכת המשכן לא התנדבו בתחילה, אלא כך אמרו נשיאים יתנדבו צבור מה שמתנדבין, ומה שמחסרים אנו משלימין אותו. כיון שהשלימו צבור את הכל, אמרו נשיאים מה עלינו לעשות, הביאו את אבני השוהם וגו', לכך התנדבו בחנוכת המזבח תחלה. ולפי שנתעצלו מתחלה נחסרה אות משמם, והנשואם כתיב. וראוי להבין מה היה חטאם של הנשיאים, והלא הם הסכימו לתת את כל מה שיחסר, ואדרבה לכאורה עשו דבר טוב שנתחייבו לדאוג שלא יחסר כלום למשכן. ונראה שהקב"ה שהוא בוחן לבבות, ידע שבעומק הדבר שורש הנהגתם נבע מעצלות שדחתה אותם שלא לתת עכשיו אלא רק בסוף, כי אילו היו מסכימים להתאמץ היו באמת נותנים מיד, וכמפורש בלשון רש"י "ולפי שנתעצלו מתחילה נחסרה אות אחת משמם", ואמנם הם עצמם סברו שעושים כן לטובה כדי להשלים מה שחסר במשכן, אבל הקב"ה ידע שבאמת הכל נובע מעצלות. ובזה יש לפרש הטעם שדווקא אות 'נחסרה משמם ולא אות אחרת, ומשום שאות 'נ' רומזת על שמו של הקב"ה - (כי אחד מאותיות שמו הוא אות יו"ד שבשם הוי"ה), ולהורות בא שאף שהם עצמם לא הרגישו בכך, וחשבו שעושים כן לטובה כדי להשלים מה שיהא חסר, אבל הקב"ה בלבד שהוא בוחן לבבות ידע שמעשיהם נובעים מתוך עצלות, וכל כך עומק הדין נורא ואיום שהקב"ה בוחן ליבות הענישים על מידת העצלות שהיא הייתה שורש הנהגתם.

וסיפר לי הגאון רבי יחזקאל אברמסקי זצ"ל שבדרכו מרוסיה עצר בוויילנא, וסר לראות את פנקס חברא קדישא, וראה שהיה כתוב שם עובדא באשת הגר"א שהיתה הולכת עם חברתה לאסוף כסף לצדקה עבור עניי וויילנא, וסיכמה עם חברתה שמי שתמות קודם, תתגלה בחלום לחברתה ותספר לה מה קורה שם בעולם הבא ואין מתנהל הדין בעולם האמת. ולאחר זמן נפטרה חברתה של אשת הגר"א, ובאה לאשת הגר"א בחלום ואמרה לה, אין לך מושג כמה קשה יום הדין בעולם האמת, האם את זוכרת שהיינו בדרך פלונית בוויילנא, וראינו עני בצד השני של הרחוב, ורמזתי לו לבוא ואתן לו כסף, ונתתי לו ושמח, הלא תדעי לך שבשמים תבעו אותי שלא התאמצתי ללכת לצד השני של הרחוב כדי לזכות במצווה ללכת אל העני, ודנו אותי נדבת ידידינו עוז הר"ר יוסף נפוסי שליט"א ממקורבי מרן שליט"א

לע"נ אביו הר"ר יעקב בן פרחא ז"ל
נלב"ע כ"ח אדר תשס"ו, ת.נ.צ.ב.ה.

"אלה הדברים אשר ציוה ה' לעשות אותם, ששת ימים תעשה מלאכה וביום השביעי יהיה לכם קודש" (ל"ה א' ב'). ראוי להבין מהו כוונת הלשון "לעשות אותם", והלא איסור מלאכה בשבת אינו בקום ועשה אלא בשב ואל תעשה, והיה ראוי לכאורה לומר אשר צוה ה' "שלא לעשות". אמנם ידוע ששמירת השבת אצל עם ישראל, לא נועדה למנוחת הגוף וכדרך יום השביתה אצל אומות העולם, [שהרי ישנם הרבה מלאכות כמו בורר שנחשבים לחילול שבת אע"פ שאין בהם טירחא], אלא עניינה של יום השבת מפורש בתורה - שנאמר (שמות ל"א י"ג) "אות היא ביני וביניכם לדעת כי אני ה' מקדישכם", וענין זה מתקיים על ידי שביתה מל"ט מלאכות שעל ידי השביתה מהם אנו מקיימים את האות שהקב"ה הוא מנהיג העולם, ועי"ז האדם מתקדש ומתעלה. ובזה מתבאר היטב לשון הפסוק "לעשות אותם", שהלא באמת מוטל עלינו בקום ועשה לפעול את קדושת השבת בקרבנו, וזה גופא נצטוונו - ששביתת השבת לא תהא אצלינו רק ב"שב ואל תעשה" ממלאכה כמו אצל אומות העולם, אלא שביתת השבת תהא ב"קום ועשה" - להתקדש על ידי התדבקות בהש"ת בתורה ובאמונה ובקדושה, ולא נסיח דעת מקדושת השבת - כי קדוש היום לאדוננו. והתוס' בשבת (ק"ג ע"ב) כתבו שאין לדבר כל כך בשבת כמו בחול, והביאו בשם הירושלמי ד"בטורח התירו שאלת שלום בשבת", והרי מבואר גודל קדושת השבת עד שבקושי התירו לומר בו שלום. וכפי מה שהאדם ממלא את הזמן בשבת קודש לעבודת ה' ושומר את השבת בקדושה כך הוא מתקדש.

ובעוה"ר בזמננו נתחברו הרשעים להילחם בשבת קודש, ורוצים לעשותו כמו יום שבתון של שאר אומות שקבעוהו ליום 'מנוחה ובילוי' בלא שום קדושה, והכריזו מלחמה לסדר תחבורה ציבורית בשבת קודש, ומצוה עלינו למחות ולהשמיע את זעקת השבת - ששבת קדשינו איננה יום בילוי ח", אלא היא יום 'מנוחה וקדושה', וכשמחללים את השבת, ובפרט בארץ ישראל שהיא פלטרין של מלך, מסירים מעלינו את האות בינינו ובין הקב"ה ח"ו, ואז אנו נמצאים בסכנה גדולה ה". והגר"ז בעניגים זצ"ל פירש מה שאמרו חז"ל (ר"ה כ"ז) "זכור ושמו בדיבור אחד נאמרו", שזכור הכוונה במה שנוגע לעצמו - לזכור את קדושת השבת, אבל "שמו" הוא מלשון "שומר", שהאדם צריך לשמור שאחרים לא יחללו את השבת, וזהו מה שאמרו חז"ל "בדיבור אחד נאמרו" - ששני החיובים האלו של "זכור" לעצמו, ו"שומר" לאחרים, קשורים וכרוכים זה בזה, ואי אפשר להפרידם, שיחד עם החיוב שלנו לזכור את קדושת השבת, מוטל עלינו לדאוג שאחרים לא יחללו שבת. והאמת היא שהתרגלנו כבר לאט לאט לחילול שבת רח"ל, עד שמשלימים עם זה ומתקרים מזה, וכמו שפירש הגאון רבי מאיר שמחה זצ"ל את הפסוק (דברים י"ז) "יד העדים תהיה בו בראשונה ויד כל העם באחרונה ובערת הרע מקרבך", ופירש ש"מקרבך" הכוונה הוא מהעד עצמו, שכיון שראה חילול שבת נתקרב אצלו עי"ז חומר האיסור של חילול שבת, שכל איש ישראל מתחנך מקטנותו על גודל חומרת חילול שבת שהוא בסקילה, אך כאן הנה רואה העד איך אדם מתוך עם ישראל מחלל שבת וממשיך לחיות כרגיל ומתקרב אצלו עי"ז הפחד מהחטא, ולכן אמרה תורה יד העדים תהיה בו בראשונה כדי שיוקיעו מליבם מחשבה זו, וישתתפו הם בפועל בעונש של החוטא, ועי"ז יתבער הקרירות שנשתרש בלב העד.

פעולות האדם הם בגדר 'נעשית מאליה' לאחר שנגזר משמים

"ששת ימים תעשה מלאכה וביום השביעי יהיה לכם קדש שבת שבתון לה", (ל"ה ב'). מלשון הכתוב שנאמר "ששת ימים תעשה מלאכה (בציר") ולא תעשה (בפתח), משמע שהמלאכה בששת ימי המעשה נעשית מאליה, ונראה בביאור הדברים - שבאמת כל מלאכות האדם בעולם הזה הם בגדר 'מלאכה הנעשית מאליה', שכן אין לאדם שום כח לפעול שום דבר על ידי עשייתו, אלא הקב"ה כבר גזר מראש על האדם כמה יהיה לו, ועשיית האדם אינו אלא כלי לקיום רצון ה' שכבר גזר קודם העשיה שעל ידי העשיה יהיה כך וכך, ומה שלא נגזר משמים, לא יועילו כל העשיות וההשתדלויות שבעולם, ולכן כתיב תעשה, ומשום שאין בכח האדם לעשות ולפעול על ידי מעשיו, אלא המלאכה נעשית מעצמה לאחר שכבר נגזר שכן יעשה על ידי עשייתו. ונראה שלא לחינם נכתב ענין זה דווקא בפרשת שמירת שבת, אלא זהו המשך לצורת חיי היהודי במשך כל השבוע, שכן אם "ששת ימים תעשה מלאכה" - והיינו שבששת ימי המעשה יתעסק במלאכתו מתוך אמונה שפרנסתו אינה באה מחמת השתדלותו אלא הכל כבר מזומן לו

גליון זה נתרם לע"נ הרב מאיר בן הר"ר ישראל אריה מרגליות זצ"ל
נלב"ע כ"ח אדר, ת.נ.צ.ב.ה.

סיאמטיצקי צ"ל (חתנו של מו"ר הגה"צ רבי משה שניידער זצ"ל ור"מ בישיבתו) שמבאר בזה דבר נפלא, שיתכן אדם שיש בו את כל המעלות העליונות האמורות לעיל על בצלאל, "זימלא אתו רוח אלוקים בחכמה בתבונה ובדעת ובכל מלאכה ולחשוב מחשבות" וגו', אבל מ"מ עדיין אינו בהכרח שיהא לו את המעלה הנוספת שיידע גם להסביר את חכמתו לאחרים, ולזה הוסיפה תורה עוד מעלה נוספת "להורות נתן בליבו" - שהוא מצטיין במעלה נוספת שאינו רק חכם אלא הוא גם יודע ללמד את חכמתו לאחרים. והעיר הגר"ר זיידל צ"ל שזהו מוסר השכל לראשי ישיבות שלא למנות כל תלמיד חכם מובהק למגיד שיעור בישיבה, אלא יש לבדוק היטב אם הוא מצטיין במעלת "להורות נתן בליבו" - שיועד ללמד היטב את חכמתו לאחרים, והיה אומר שהרבה בחורים נפלו מחמת זה ששמעו שיעורים מפי תלמידי חכמים מופלגים - שלא היה להם כוח הסברה ולא ידעו להעביר את חכמתם לתלמידיהם, והציע שהיה ראוי לתקן שלא כל אחד יוכל להיות ר"מ בישיבה אלא אם קיבל 'רישיון' לכך מגדולי הדור, וכמו שלהבדיל ברפואת הגוף אין כל אחד יכול לשמש כרופא אלא אם קיבל תעודה מוסמכת לזה, כמו כן גם ראשי ישיבות שתפקידם לדאוג לרפואת הנשמה של הדור הצעיר, היה ראוי שלא יתקבלו לכך אלא אם נבדקו על ידי גדולי ישראל שיש להם כוח ההסברה כראוי. והגאון רבי יחזקאל אברמסקי צ"ל סיפר לי, שקודם שהוא מוסר את שיעורו הקבוע לבעלי בתים, הוא לומד לעצמו את הגמרא שש או שמונה פעמים עד שהוא מוצא את הדרך המעולה ביותר היאך להסביר את הגמ' לבעלי בתים. וזהו לימוד לרמ"ם בזמנינו שמלבד מה שצריכים לעמול בעצם סוגיות הגמ', צריכים הם בעיקר לעמול הרבה היאך למסור את הדברים לתלמידיהם, וזהו חכמה בפני עצמה וכמו שנאמר כאן "ולהורות נתן בליבו".

מעלת החכמה ללמד אחרים

"ולהורות נתן בליבו", (ל"ה, לד.) ופירש האור החיים הקדוש, שיש חכמים רבים שתהיה חכמתם בליבם לבד שלא ידעו ללמדה, ולזה אמר "ולהורות נתן בלבם" - שהיה יודע ללמד חכמתו לאחרים. ואמר מוריניו הגאון רבי זיידל

מכתב ממרן רבינו שליט"א אודות מצבינו בעת הזאת בהחמרת התפשטות נגיף הקורונה

ומטעם הבד"צ קבענו לומר בכל יום בכוונה "אבינו מלכנו" בשחרית סמוך לתפילה, ומי שלא יכול לאומרה בציבור יאמרנה ביחידות, ויש בזה תיקון גדול, שסדר תפילת "אבינו מלכנו" כלול בה כל התפילות המועילות לבטל את הגזירה. וכמו כן קבענו מטעם הבד"צ להוסיף בסוף כל תפילה ג' פרקי תהלים, וגם זהו תיקון גדול להוכיח ולהחדיר אמונתנו שהכל תלוי ביד הקב"ה בלבד. כמו כן יש להרבות בצדקה וחסד, וגדולה צדקה שמהפכת מידת הדין למידת הרחמים (נתחנא כי תשא י"ד), וכן הזהירו הגרעק"א וכל גדולי עולם שבשעת מגיפה יש להרבות בצדקה שמסוגל לבטל את הגזירה.

וראוי לסדר גם פדיון נפש לכל אחד ואחד, והעשיר יתן כפי עשרו ועכ"פ לא יפחות מאלף שקלים, ובעל הבית לא יפחות מחמישים, והמתפרנס מהציבור יתן כפי יכולתו, ויאמר "הרי זה פדיון לנפשי", וכל אחד ידע שהתיקון הוא צורך ממש.

ובאותם המקומות שהוכרחו לסגור הישיבות והתלמודי תורה, ייאספו לעת עתה בחבורות קטנות בבתי תוך שמירה על כללי הניקיון, ועל הרחקה האחד מחבירו, ודור דור גם בשעה שהיה סכנת מיתה ממש לא פסקו ללמוד תורה, ונתפלל ונקווה לה' שלא יחמיר המצב כאן בארץ הקודש עד שאפילו לתפילה בציבור לא נוכל להתאסף, ונחפשה דרכינו ונחזק ונשובה עד ה'.

[ה] ואנו מאמינים שהתפשטות המחלה הזו - עם כל שיבוש סדרי העולם שבאו על ידה, הכל הוא רצון ה' בהשגחה פרטית, ואין אדם נפגע אלא אם הכריזו עליו מלמעלה, ובשום אופן לא נתבלבל לחשוב שהמכה היא טבעית, רק גזע שהכל משמים וכל אחד מונגה בהשגחה פרטית מה יהיה עמו, והלב צריך להיות סמוך ובטוח על הקב"ה כי מי שלא נגזרה עליו הגזירה להיות חולה לא יארע לו כלום. ובשנות המלחמה העולמית הוי מרגלא בפומיה דמו"ר הגה"צ רבי משה שניידער צ"ל: "לכל פצצה יש כתובת", וגם כאן "לכל מחלה יש כתובת", ואין לפחד ממאורעות הטבע אלא להתעורר לשוב בתשובה וגם לעשות כהוראות הרופאים לקיים חובת ההשתדלות.

והעיקר בעת הזאת לשוב בתשובה ולהרבות בתפילה וצדקה וחסד, ולהוסיף בכל יום זמן ללימוד התורה, ולהתחזק באמירת מאה ברכות בכוונה שהוא מסוגל לשוב מגולה, ובמיוחד בשבת קודש יש להיזהר ולהשלים חשבון מאה ברכות ע"י אכילת מיני פירות ומגדים (וכמבואר בגמ' מנחות מ"א:).

ויש לעורר להיזהר בכבודם של תלמידי חכמים, וחז"ל הזהירו (שבת ק"ט ע"ב) שהמבזה תלמידי חכמים אין רפואה למכתו, ועלול להיענש במחלה כעין זו שאין לה רפואה, ומידה טובה מרובה לנזהר בזה שממשיך על עצמו זכות להיות מוגן שהמחלה לא תפגע בו או בצאצאיו.

ובזכות לימוד התורה והתשובה והצדקה והחסד נראה נפלאות, ומן השמים ירחמו עלינו להסיר מעלינו כל נגע ומחלה, והקב"ה יחיש גאולתנו בביאת משיח צדקינו במהרה ובקרב, הנני המצפה לרחמי שמים מרובים

משה שטרנבוך

[א] בעוה"ר מתפשט והולך בעולם מגיפת ה"קורונה", ויש הרבה נפגעים, חלקם חולים וחלקם מתים רח"ל, ובכל מדינה בעולם עשו תקנות הרחקה כדי למנוע את התפשטות המגיפה, ואף אנו נקיים האזהרות שיש בהם משום פיקוח נפש, וכבר כתב המגיד משנה (פ"ב דבשבת ה"ג, והוב"ד במג"א סי' ש"ל סק"ג) דאפילו אם מת אחד מכל אלף חולים, הרי זה נידון כסכנת נפשות לדון בו דיני הצלה בפיקוח נפש, וא"כ במחלה זו שמתים בה יותר מאחד מאלף חשיב כפיקוח נפש, והחובה מוטלת על כל אחד לפעול כהוראות הרופאים למנוע את התפשטות המחלה, ובפרט במצב זה שרבים הם החולים בזה שאין ניכר עליהם הדבר כלל, ואם ימתינו עוד זמן אפשר שלא יוכלו לפעול עוד, וע"כ החובה לפעול בהקדם לצמצום התפשטות המגיפה כהוראות הרופאים.

[ב] והנה ידוע שבעולם הזה שכולו הסתר, הקב"ה מלביש רצונו ודרישותיו מאתנו על ידי הנהגתו בעולמו, וא"כ בוודאי יש לנו לראות בכל המאורע הזה כהתראה מהקב"ה לעמו, ועל כן חובת כל יחיד להתבונן מה חובתו בעת הזאת, ומהו קריאת הקב"ה אליו בעת הזאת.

ובשעה שהיו צרות רבות ליהודי רוסיה, קיבץ הקדוש החפץ חיים אסיפת רבנים לגזור תענית ציבור לרגל המצב, וכל הרבנים חתמו, ושלה החפץ חיים לבקש מהגר"ח מברסקי צ"ל שיצרף חתימתו, אבל הגר"ח מברסקי צ"ל לא הסכים לחתום, ושלה לו החפץ חיים לשאול מדוע אינו חותם, והשיב הגר"ח צ"ל, שעיקר תכלית הצום הוא לפתוח את הלב לתשובה וכדאיאת בתענית (ט"ז ע"א) "לא שק ותענית גורמים אלא תשובה ומעשים טובים", וכן מפורש בנביא "הלוא זה צום אבחרהו, פתח חרצובות רשע, התר אגדות מוטה ושלח רצוצים חפשים וכל מוטה תנתקו", ויתרה מזו מבואר ברמב"ם (פ"א מהלכות תענית ה"ז) שכאשר הבית דין גוזרים תענית ציבור, צריכים הבית דין לשבת יחד ולבדוק את מעשה אנשי העיר, ולהתריע מפניהם ולהסיר המכשולות מבני הדור ורק בזה יש תועלת בצום, ואמר הגר"ח צ"ל שלכן תחילה צריכים הרבנים להתאסף ולדון מה צריך תיקון לפי מצב הדור, ורק אח"כ יקבעו תענית.

וזהו לימוד גם לזמנינו, בשעה שהקב"ה קורא אלינו על ידי המגיפה והפיץ סדרי עולם שבאו על ידה, שלא די במה שנתעורר ונתעורר לתשובה כללית, אלא חובתנו לערוך חשבון הנפש כפי מצב הדור שצריך תיקון, ועל כל אחד לפשפש במעשיו הן בבין אדם למקום והן בבין אדם לחבירו, וכל רב בישראל יעורר את בני קהילתו לפי מצבם, ובזה נזכה להמתיק הדינים ולבטל המגיפה. [ג] ועל הכל יש להרבות בתפילה ובתחנונים לקב"ה שיחוס וירחם על עמו שלא יארע להם שום נזק לא בגוף ולא בממון, ובפרט במצב זה בו נזהרים כל כך בכל מיני השתדלויות למנוע את התפשטות המגיפה, הרי אין לשכוח את העיקר להרבות בתפילה ברחמים ובתחנונים, ובזה יש להשקיע יותר מכל שאר ההשתדלויות, שהלא מקור הישועה היא מהתפילה, ואילו ההשתדלות היא רק חובה המוטלת עלינו ואיננה עצם הסיבה לישועה.

ותודיתנו לידידינו החפץ בעילום שמו שזכות הפצת המאמר בבני ברק מידי שבוע נזקפת לזכותו, יזכהו השי"ת לראות ברכה והצלחה בכל מעשה ידיו ולרוות נחת מיוצ"ח, ויקויים בו הברכה "אורך ימים בימינו בשמאלו עושר וכבוד"

בעקבות ביטולי המגנינים המרכזיים ובעקבות נעילת בתי כנסיות בארץ ובחו"ל

הננו לבקש ממקבלי הגליון באימייל להדפיס באופן עצמאי את הגליון ולהניחו לתועלת וזיכוי הרבים במינינים שונים המתארגנים בבתי וכיוצ"ב כמו כן לתועלת הרבים כדאי להתארגן לקבל את הגליון באימייל במצב בו חלילה לא יהיה ניתן להפיץ את הגליון כרגיל בבתי הכנסיות בארה"ק

נדבת ידידינו עוז, רודף צדקה וחסד, ה"ה הר"ר מיכאל יעקב ביטון שליט"א לעילוי נשמת רבו הגה"צ רבי גרשון ב"ר אברהם חיים ליבמן זצוק"ל ראש ישיבת נר יוסף בצרפת, נלב"ע כ"ט אדר א' תשנ"ז